

ÚS D'IMATGES: DRETS MORALS I ECONÒMICS QUE SE'N DERIVEN

Josep Cruañas i Tor

Introducció

No és objecte d'aquesta ponència l'estudi detallat de la regulació jurídica dels drets d'autor entorn de la imatge fotogràfica, sobre la qual ja es va presentar un treball molt exhaustiu en les passades Jornades. El nostre objecte és plantejar els problemes que sobre aquesta qüestió es posen a sobre la taula a l'arxiu, tot cercant uns criteris i unes vies de solució clares i ben respectuoses amb els drets dels autors.

En definitiva, plantejarem solucions als problemes que té l'arxiver sobre les imatges fotogràfiques del fons propi, quan se'n vol fer algun ús; es pot cedir el dret de reproducció d'una fotografia?, quina consideració cal donar a l'autor?, es poden cobrar taxes quan la reproducció és amb finalitats lucratives com ara l'edició o la premsa? En definitiva, quin és el criteri d'actuació i l'àmbit definit jurídicament per la legislació vigent.

I. Qüestions prèvies

1. Arxiu històric - Arxiu administratiu

Si bé l'objectiu d'aquesta ponència és la problemàtica des del punt de vista de l'arxiu històric, sovint, en el camp de les imatges, ens trobem amb què un arxiu pot acollir imatges de tota mena; d'una banda les de caràcter històric i de l'altra, d'actuals. Això afecta sobretot arxius públics que tenen com una de les seves finalitats aplegar l'arxiu de l'administració pública de qui depèn, quan deixa de ser operatiu des d'un punt de vista administratiu. En aquest sentit, l'entitat recull imatges que fa servir per a diversos usos, les quals moltes vegades, al cap de poc temps de ser fetes, passen a mans de l'arxiu històric.

Hi poden anar a parar des d'imatges d'actes i qüestions relacionades directament amb la vida de la institució, a d'altres més tècniques del treball propi de les diverses activitats administratives, o simplement les fetes servir per a l'edició de material de diversa mena com és ara les publicacions.

Moltes vegades veurem que s'aplegarà a l'arxiu material clarament de caràcter històric amb unes imatges plenament actuals. Aquest fet cal tenir-lo present, ja que té una gran importància en el moment de determinar la situació jurídica de cadascuna de les imatges.

2. L'autor i les imatges com obra seva

Deixem de veure la imatge no només com un element informatiu, sinó que hem de valorar també, en primer lloc, la seva condició d'*obra de creació*, tal com marca la llei de propietat intel·lectual.

El primer fet que hem de tenir en compte és qui és l'*autor de l'obra*. Una imatge d'autor desconegut, a part de no tenir una dada d'informació bàsica, té una mancança que ens posa molts problemes jurídics, sobretot quan aquesta imatge és recent.

Jurídicament, una fotografia només la podem considerar "*anònima*" quan l'autor va decidir expressament de divulgar-la sense posar el seu nom. De tota manera, hem de tenir present que al nostre país hi ha un mal costum de no respectar el nom de l'autor. D'altres vegades, el fet de tenir una còpia o negatiu a l'arxiu on no ens consta el nom de l'autor, és a causa d'actituds poc curoses de les persones, per les mans dels quals ha passat, que n'han fet perdre el rastre. En tot cas, l'única persona facultada per renunciar al nom és l'autor i ningú més, ni tan sols els seus hereus.

Per tant sempre s'ha de posar el nom, i en cas de no poder saber-lo s'ha de mostrar amb la indicació "*autor desconegut*", tot i que seguidament es posi el nom de l'arxiu per indicar el lloc on és dipositada. Mai no es pot posar només el nom de l'arxiu.

A part dels problemes jurídics de reclamació que pot comportar la publicació de fotografies d'autor desconegut, dóna una imatge pobra de l'arxiu.

Si bé unes vegades és difícil determinar l'autor, d'altres el nom amb què es publica pot ser erroni. Un exemple d'això és el costum que hi ha entre els fotoperiodistes de deixar-se imatges entre ells, quan no han pogut anar a un determinat acte. Per això una mateixa imatge es pot trobar en diversos diaris amb el nom de més d'un fotògraf, i així surten publicades. En aquests casos l'aclariment el pot donar l'arxiu de negatius originals, si s'han conservat. Això, en definitiva, és una excepció, i en general hem de donar per bo el nom amb què és publicada una fotografia, fora que tinguem la constància que a l'arxiu hi ha el negatiu que és d'un altre fotògraf.

3. Les imatges

Entre les qüestions prèvies essencials que cal tenir presents hi ha el material o suport de les imatges que tenim a l'arxiu.

Si tenim l'original, serà o bé el negatiu o també pot ser una còpia. En aquest segon cas, cal que tinguem present que hem de donar la consideració d'original a la còpia feta directament pel fotògraf. Aquestes ens donen, en definitiva, l'enquadrament donat per ell i també el tractament del revelat al laboratori. Això és fonamental en el cas de molts fotògrafs.

Un exemple d'aquest fet és el cas d'una imatge molt coneguda del fotoperiodista Agustí Centelles que representa uns guàrdies d'assalt el 19 de juliol de 1936 a Barcelona parapetats darrera d'uns cavalls morts. Aquesta imatge en el negatiu no es veu tal com la coneixem. En revelar-la, l'autor va treure de l'enquadrament un personatge que estava situat darrera d'ells amb una pistola a la mà i que treia tota la força de la imatge. Aquest exemple ens porta a donar un altre argument per valorar jurídicament l'obra acabada del fotògraf, i no només la imatge per ella mateixa com un element informatiu.

També han de rebre la condició d'originals les transparències, ja que en aquest cas la imatge ja és positivada directament, sense el pas posterior de la còpia en paper.

Hem de separar els suports originals de tot el que no es poden considerar originals. És a dir, les còpies amb enquadraments no fets per l'autor, encara que siguin trets del negatiu original.

Hem de separar i donar un altre tractament a les còpies fetes a partir de còpies originals o de les reproduccions impreses d'aquests originals. Com veurem més endavant, no ens podem plantejar tenir cap mena de dret sobre les còpies no originals que no puguem justificar que s'han fet amb autorització de l'autor, si no es disposa de la còpia original a l'arxiu.

A part de la situació jurídica pròpia diferent dels suports originals, normalment aquestes imatges tindran una qualitat tècnica inferior o fins i tot molt deficient, cosa que desmereix i perjudica la imatge de l'autor.

En un altre apartat hem de posar les imatges que siguin reproduccions impreses en publicacions o llibres, o simplement postals.

II. Breu referència als elements bàsics de legislació sobre propietat intel·lectual que tenen una incidència directa en un arxiu

1. Principis bàsics de la legislació

La legislació sobre propietat intel·lectual es basa en el fet que la creació literària, artística o científica és un bé cultural col·lectiu que s'ha de protegir, i així veiem que es va establir com un dret fonamental en l'article 20.1.b) de la Constitució.

En aquest sentit, s'estableixen tota una sèrie de drets de l'autor sobre la seva obra, cosa que no només és fruit de la darrera llei del 1987, sinó que ja ve de l'antiga llei del 1879 que, en definitiva, recullen tota la tradició jurídica internacional, que van donar lloc a la Convenció de Ginebra i el Conveni de Berna. D'una banda, hi ha uns drets morals irrenunciables i d'altra banda uns drets econòmics sobre la seva obra, que són els que poden permetre a l'autor d'obtenir uns beneficis de la seva creació.

Per això les convencions internacionals i la legislació actual tendeixen a regular molt detalladament totes les qüestions, tot intentant d'assegurar que aquests drets siguin efectius. Això es fa pel camí de declarar-los irrenunciables.

Al fet del valor d'interès públic col·lectiu que es dona a la creació fotogràfica i a la Llei de Propietat Intel·lectual s'hi ha d'afegir la funció que tenen els arxius. No podem enfocar aquesta matèria com ho faria una entitat comercial. Hem de tenir present que tal com s'estableix en la Llei d'arxius de Catalunya, els arxius, com a dipositaris d'un patrimoni cultural d'interès general, tenen com a objectius la seva conservació i posar-lo a disposició dels estudiosos per a la investigació.

Tenint present això, hem d'analitzar la legislació que valora aquest fet. Els drets i obligacions seran els mateixos, però hem d'establir unes normes d'actuació diferents de les que es plantejaria una agència d'imatges, que té com a única finalitat l'obtenció d'un benefici comercial.

2. La fotografia com a obra de creació

L'article 10.1. h) de la Llei de propietat intel·lectual del 1987 que des d'ara anomenarem LPI, inclou com a obra de creació, *"les obres fotogràfiques i les expressades per procediments anàlegs a la fotografia"*. Aquesta qualificació es fa independentment del valor tècnic o artístic que pugui tenir la imatge en concret.

Així la llei només diferencia i dona un tractament diferent (art. 118 LPI) a les que anomena "meres fotografies" que no queden prou definides per poder tenir un criteri clar. En tot cas les fotografies que arriben a un arxiu, com a criteri general, es poden considerar fotografies de "ple dret" fora de les simples reproduccions d'una altra fotografia o de documents o altres objectes plans. Entrar en més detalls no serviria per aclarir gaire res més. En el cas de les meres fotografies, l'autor també té drets, tot i que, com veurem, per un temps més limitat, només durant vint-i-cinc anys després de ser feta.

3. Drets de l'autor

L'autor té plens drets sobre la seva obra fotogràfica. D'aquests hi ha els anomenats morals i els econòmics, és a dir els drets d'explotació.

3.1 Drets morals

Aquests drets fan que l'autor mantingui un lligam amb la seva obra encara que hagi transmès els drets d'explotació o la mateixa propietat del suport de l'obra.

Pel que fa al nostre cas, el fet que s'hagi adquirit per part de l'arxiu l'obra d'un fotògraf, això no obsta perquè no s'hagin de respectar els drets morals, i l'autor o els seus hereus ho poden exigir. Si no són respectats poden demanar, fins i tot, la intervenció de la justícia.

D'aquests hem de diferenciar els personals, que només pot exercir l'autor i no els seus hereus, ja que en definitiva corresponen a l'esfera de la creació. També hi ha els no personals que poden ser reclamats pels hereus.

3.1.1 Els personals

a) Decidir si l'obra ha de ser divulgada i de quina manera es fa. Un cop iniciada la divulgació queda exhaurit.

b) Decidir si s'ha de divulgar amb el seu nom, amb pseudònim o d'una manera anònima. En aquest sentit, per això fèiem l'observació que les fotografies de les quals no ens consti l'autor hem de considerar-les "d'autor desconegut" i no "anònimes", ja que només ho són quan l'autor així ho ha disposat.

c) Modificar l'obra, tot respectant els drets adquirits de terceres persones. Això es refereix més a casos com una obra literària o d'altra mena. En el cas d'una fotografia es referiria a l'enquadrament que s'hagués reproduït d'una manera i que l'autor decidís que calia fer-ho d'una altra.

d) Retirar l'obra del comerç. És a dir, que l'autor decideixi que una determinada fotografia no s'exhibeixi més. Ha de respectar, però, els drets cedits a terceres persones.

e) Accedir a l'exemplar únic o rar de l'obra, amb la finalitat d'exercir el dret de divulgació. És a dir, que l'autor que no conserva per qualsevol circumstància una fotografia, i l'únic original el tenim a l'arxiu, pot demanar-lo per reproduir-lo i fer-ne ús.

3.1.2 Els no personals

Aquests drets morals, que es refereixen al reconeixement del nom de l'autor i a exigir el respecte a l'obra, tant l'autor com els seus hereus poden fer-los valer. En cas de ser desconeguts els hereus, també ho poden fer les institucions públiques com l'Estat, la Generalitat, els Ajuntaments o altres institucions públiques culturals.

a) Exigir el reconeixement de la condició d'autor d'una obra. En el nostre cas, el fotògraf té el dret que es faci constar el seu nom o pseudònim a les seves fotografies. S'ha de fer constar a la fitxa de l'arxiu, i sempre que es publiquin o es mostrin en alguna exposició.

Per això hem assenyalat com una condició bàsica, el fet de conèixer qui és l'autor de cada una de les fotografies que es tenen a l'arxiu. Moltes vegades es posa el nom de l'entitat que custodia l'original i no el de l'autor. Aquesta pràctica s'ha de desterrar totalment, tot i que no obsta que al costat del nom de l'autor es posi el de l'arxiu com a centre dipositari.

b) Exigir la integritat de la seva obra i impedir qualsevol deformació, modificació, alteració o atemptat contra ell, que suposi un perjudici als seus legítims interessos o la seva reputació.

En el cas de la fotografia, això es refereix a la manera com l'autor ha decidit que es reproduís i divulgues. Ningú no pot alterar les fotografies, en el sentit de modificar l'enquadrament o bé retocar-les. Des de l'aparició del tractament informàtic de la reproducció de les imatges, aquest problema va creixent, ja que mitjançant l'ordinador és facilíssim manipular una fotografia.

3.2 Drets d'explotació

Correspon a l'autor l'exercici en exclusiva dels drets d'explotació de la seva obra per qualsevol mitjà, i en concret els de reproducció, distribució, comunicació pública i transformació, que no es podran fer si no es té la seva autorització (art. 17 LPI).

1. *Reproducció.* És la fixació de la imatge en algun suport que permeti comunicar-la i l'obtenció de còpies (art. 18) Un exemple en seria l'edició en un llibre, en diaris o revistes.

2. *Distribució.* És el fet de posar a disposició del públic l'original o còpies, en vendre-les, llogar-les, deixar-les o per qualsevol altre mitjà (art 19). És un dret que va lligat amb el de reproducció.

3. *Comunicació pública.* És tot acte pel qual un grup de persones col·lectivament pot tenir accés a una obra. Això es refereix a les representacions públiques d'obres teatrals, la projecció

de pel·lícules i altres àudio-visuals, transmissions per ràdio o televisió, com també les exposicions.

Per tant la llei deixa ben clar que, en el cas d'una fotografia, és l'autor qui ha d'autoritzar l'edició, distribució i venda per qualsevol mitjà d'edició. També en el cas de la comunicació pública, per a la difusió a través dels mitjans àudio-visuals de comunicació com ràdio i televisió i el cas d'exposicions obertes al públic.

La cessió dels drets d'explotació s'ha de fer expressament i per escrit (art. 51 i en general el títol V de la LPI) a canvi d'una participació en els ingressos de l'explotació. Cada modalitat d'explotació s'ha de formalitzar amb un contracte independent (art. 57).

En aquest sentit, per això és tan important saber amb quina fórmula jurídica ha arribat cadascuna de les fotografies de l'arxiu. Altrament, no es pot saber quins drets ha adquirit.

De tota manera, cal aplicar el principi que no es transmeten els drets si no es fa expressament i per escrit (art. 43 LPI).

3.3 Excepcions

Hi ha dos casos en què es pot reproduir una obra sense permís de l'autor. Un és el dret de citació, i l'altre la reproducció per arxius i altres entitats amb finalitats d'investigació.

1. Dret de citació

Qualsevol persona pot incloure en una obra, amb finalitat docent o d'investigació, fotografies d'altres autors amb la finalitat de citar-les per analitzar-les o fer un comentari crític (art 32). Això exclou tota finalitat lucrativa, com és ara el fet d'incloure fotografies en un llibre per tal d'il·lustrar-lo i ser venut. Es podrien cedir fotografies per ser reproduïdes en un estudi sobre la fotografia on es comentessin les imatges dels diversos fotògrafs.

2. Reproducció per part d'arxius amb finalitats d'investigació

Un altre cas, que afecta directament els arxius, és el que s'exposa en l'article 37 quan autoritza la reproducció d'obres per part de museus, biblioteques, fonoteques, filmoteques, hemeroteques o arxius de titularitat pública o integrades en institucions de caràcter cultural o científic, i la reproducció es faci exclusivament amb finalitats d'investigació.

Aquesta disposició va estretament lligada a l'anterior, ja que autoritza l'arxiu a fer la reproducció que demana un investigador, però sempre amb aquesta finalitat, i sempre que no tingui afany lucratiu. En aquest sentit, l'arxiu haurà de demanar per escrit que el demandant especifiqui la finalitat de l'ús i, de ser per a investigació, l'advertirà que no en pot fer cap altre ús. En cas de voler reproduir-les per a una altra finalitat, hauria de demanar permís a l'autor o a qui en tingui els drets reservats.

El terme *lucratiu* s'ha d'entendre no des del punt de vista que hi hagi d'haver un guany directe, sinó en el sentit de la definició que dona el diccionari de la llengua catalana: *"que de l'ús se'n tregui un profit"*. En definitiva, és un ús lucratiu tot aquell del qual s'obté un profit, com pot ser el fet d'editar un cartell, encara que sigui una entitat cultural, on s'anuncii un concert o un llibre per regalar. Tot ús que vagi més enllà de la investigació s'ha de considerar amb una finalitat lucrativa.

4. Propietat de l'obra i drets d'explotació

L'article 56 (LPI) estableix clarament que el propietari del suport no té cap dret d'explotació sobre l'obra. Per aquesta raó un arxiu no té cap dret sobre l'explotació de les obres

fotogràfiques que hagi adquirit. Conseqüentment, tampoc no pot donar autorització a terceres persones per tal que les vulgui editar o difondre, ni rebre cap mena de qualitat econòmica, en relació amb l'ús que se'n faci.

La llei diu que l'arxiu, com a propietari, sí que podrà exposar l'obra, entenent que la faci la mateixa institució. L'autor només s'hi podria oposar en cas que considerés que l'exposició atempta contra la seva reputació professional.

Per tant, queda clar que el fet de tenir la propietat del suport de la imatge, sigui negatiu o còpia, no dóna altre dret que el de custodiar-lo i exposar-lo.

D'altra banda, cal tenir present que el fet d'adquirir una còpia fotogràfica pot representar ben poc, ja que segurament no és l'única que existeix. Un fotògraf pot haver fet diverses còpies d'una imatge i haver-les cedit a diverses persones. En el cas que es disposi d'un negatiu, pot ser que altres arxius tinguin altres còpies originals. Això encara relativitza més el fet de la propietat del suport que, de fet és diferent en el cas d'un quadre, del qual només hi ha un únic exemplar.

5. Drets adquirits per l'arxiu sobre les imatges

Hem de partir del principi bàsic que no s'adquireixen *altres drets dels quals es tingui constància escrita*.

Per tant, podem dir clarament que, en cas d'adquisició d'imatges a terceres persones que no siguin els autors o els hereus, tant si es compren, es donen o en dipòsit, l'arxiu només en té la custòdia i el dret d'exposició, del qual ja hem parlat. Els drets de fer-les servir en publicacions pròpies o de tercers són de l'autor o dels seus successors, això amb el límit del pas a domini públic del qual ja parlarem.

En cas que el fons vingui del material que l'administració o institució hagi fet servir per a diversos usos, *hem de partir del criteri general que els drets adquirits s'extingeixen amb l'ús i, per tant, s'adquireix només el dipòsit*. En aquest sentit, hem de tenir present que *un fotògraf en cedir una fotografia per ser publicada té dret a què se la hi retorni, i per tant la podria reclamar* (art. 64.6è LPI).

Només hi ha un cas en què la institució pot haver adquirit els drets exclusius d'explotació, és el cas en què el fotògraf estigués contractat laboralment o en fos funcionari.

En cas de negociar directament amb l'autor o els seus hereus d'adquirir la propietat, dipòsit o donació, se li podria plantejar el fet que es pactés també adquirir la titularitat dels drets d'explotació, i per tant el dret de cedir-ho a terceres persones i percebre una quantitat econòmica per l'ús. De tota manera, la llei estableix que els drets no es podran adquirir globalment, i que en definitiva s'ha de contractar per a cada modalitat. En aquest sentit, crec que és complicat el fet d'assumir una representació d'explotació per compte de l'autor o els hereus, ja que en tot cas podrien reclamar una participació, sobre la base que estableix la llei. *El més pràctic i clar per a la bona gestió de l'arxiu, seria que en aquests casos es pactés que el cedent o venedor autoritzés l'arxiu per tal que pogués utilitzar els originals en publicacions pròpies i cedir-les a terceres persones, sense que es fes pagar altra taxa o preu que el cost de la còpia*.

En cas de no tenir cap mena de referència sobre l'origen de les imatges, l'arxiu no pot pretendre tenir més enllà de la simple possessió de la fotografia o negatiu, sempre que sigui original. En cas que la còpia no sigui original i no es pugui saber el mitjà ni per qui va ser feta, no es té cap mena de dret en relació amb la imatge, ja que vindria d'una reproducció no consentida per l'autor, i per tant feta fraudulentament.

6. Altres drets concurrents

En una fotografia, a part dels drets de l'autor, hi poden concórrer drets de tercers. El cas que més pot afectar un arxiu és el de fotografies d'obres d'art que s'exposen en museus de titularitat pública o privada, en col·leccions particulars o al carrer. El cas és el mateix, encara que sigui un museu de la mateixa corporació a la qual pertanyi l'arxiu.

La reproducció d'una obra d'art és un dels mitjans d'explotació i, per tant, cedir una fotografia, encara que es tingui l'autorització del fotògraf, no es pot fer si no es té també la de l'autor de l'obra d'art o la dels seus hereus.

Només hi ha un cas en què l'autor de l'obra reproduïda no s'hi pot oposar. És quan l'obra d'art està situada en un carrer o una plaça pública (art. 35 LPI). Fora d'aquest, una fotografia d'una obra no es pot cedir a terceres persones, si no s'ha demanat el permís de l'autor de la pintura, escultura o altra obra. Només en serien excepcions el que acabem de tractar i en el cas d'usos destinats a la investigació.

7. Les bases d'imatges

Un projecte de molts arxius és fer una base d'imatges amb l'aparició dels nous sistemes informàtics. Aquesta base pot tenir com a objectiu la simple informatització de les imatges que estan dipositades a l'arxiu, per tal de facilitar-ne la consulta. Això no tindria cap mena d'objecció des del punt de vista de la llei sobre els drets d'autor i no alteraria els plantejaments generals sobre la titularitat de drets i les cessions que exposem en aquest estudi.

En tot cas, si una determinada imatge hagués de ser retornada a l'autor, ja que es tingués només en dipòsit, hauria de ser esborrada del suport informàtic, si l'autor no en donés el vist-i-plau.

L'article 20 de la LPI en l'apartat 2.h) diu que és un acte de "comunicació pública", un dels mitjans d'explotació d'una obra, "*L'accés públic a bases de dades d'ordinador per mitjà de telecomunicació, quan aquestes incorporin (...) obres protegides*". Aquesta disposició delimita molt l'ús que es pot fer de les imatges introduïdes en una base de dades. De fet, aquesta base de dades ha de servir només com a fitxer de l'arxiu, sense que pugui ser consultat pel públic a través d'una xarxa, ni servida a d'altres entitats; això només es podria fer amb l'autorització dels autors. També haurien de donar el vist-i-plau en cas de voler fer un ús comercial de la base de dades i de les imatges que conté.

8. Durada dels drets

L'autor té plenitud de drets durant la seva vida, tant els morals com els econòmics d'explotació. Aquests darrers els pot transmetre per contracte a terceres persones per tal que divulguin l'obra. De tota manera, en morir no s'extingeixen sinó que els transmet als hereus legítims, en cas de no fer testament, o si en fa, a qui designi.

Els drets morals personals com ara el de divulgar l'obra amb pseudònim o anònimament, modificar l'obra o retirar-la del comerç només poden ser exercits per l'autor i, per tant, no els transmet en morir. En canvi, sí que transmet als hereus el dret moral d'exigir el respecte a la integritat de l'obra i el del fet que sigui reconegut el seu nom com a autor (art. 15 LPI). Fins i tot, la llei disposa que si no hi ha hereus, això ho pugui exigir, si convé judicialment, per qualsevol dels poders públics, sigui el govern de l'estat, l'autònom, un ajuntament o una entitat cultural de caràcter públic.

Pel que fa als drets econòmics d'explotació de l'obra, poden ser exercits pels hereus de l'autor durant els *seixanta anys* següents a la seva mort (art. 26 LPI). De tota manera hem de

tenir present que la durada és de *vuitanta anys*, en cas d'autors morts abans del mes de desembre de 1987, que és quan es va promulgar la nova llei que va reduir la durada als seixanta actuals.

La història de la fotografia és relativament curta i, si tenim en compte la durada dels drets veurem que la major part de les fotografies que tenim dipositades a l'arxiu encara no han passat a domini públic, i per tant els drets dels autors encara són vigents.

L'arxiu o l'entitat del qual depèn podria ser titular dels drets que se li transmeten a través d'un testament. En cas que se li faci un llegat del conjunt d'originals del fotògraf, només se n'adquireix la propietat, tot i que els drets d'explotació queden en mans dels hereus universals. Només s'adquiririen aquest drets si es digués expressament en el llegat. També s'adquiririen si l'arxiu fos designat hereu universal i, per tant, adquirís tots els béns i drets del testador; en aquests dos casos l'arxiu podria cedir les fotografies per ser reproduïdes sense cap mena de prevenció.

8. Domini públic

Passats els anys que marca la llei des de la mort de l'autor, els drets econòmics s'extingeixen i l'obra passa a "domini públic" (art. 41 LPI). Una obra que està en aquesta situació pot ser reproduïda i divulgada sense demanar cap mena de permís ni pagar cap mena de dret per qualsevol persona, el que sí s'ha de respectar és la integritat de l'obra i fer constar el nom de l'autor. Per tant, l'arxiu si té fotografies en domini públic i algú les demana per publicar-les o exposar-les podrà demanar el pagament del preu de fer la còpia però, en cap cas no podia demanar cap mena de dret per l'ús que en pugui fer. Altrament, seria atribuir-se uns drets que s'han extingit.

En definitiva, com veiem, la llei de propietat intel·lectual permet que l'autor i els hereus puguin gaudir dels guanys de l'explotació de l'obra, però després, en considerar que aquesta és d'interès cultural col·lectiu, aquesta queda a disposició de qualsevol ciutadà i institució per fer-ne ús lliurement.

Només cal fer una precisió, que és el cas de les anomenades "meres fotografies" o simples reproduccions de les quals hem parlat (art. 118). En aquest cas, els drets d'explotació són de vint-i-cinc anys des que es fa la fotografia. En cas que l'autor es mori abans de fer-los, en continuaran gaudint els hereus. Però una vegada acabats, passa directament a domini públic.

III. Criteris d'actuació dels arxius davant dels drets dels autors de les fotografies dipositades allí

Dades que cal tenir de cada fotografia i que haurien de constar en la fitxa corresponent, ja que són imprescindibles a l'hora de saber la situació dels drets.

1. Nom de l'autor, i també si l'utilitzés, el nom artístic o comercial com a pseudònim. Si es reproduïx una obra d'art, cal fer constar el nom de l'autor de l'obra reproduïda.

2. Any de naixement i mort del fotògraf que ha de determinar si ha passat o no a domini públic.

En cas de fotografies que reproduïxen obres d'art no exposades en la via pública, cal fer constar les dades de l'artista i si han passat a domini públic o no.

3. Data en què es va fer la fotografia. En cas de no tenir dades sobre l'autor, ens pot orientar sobre el moment en què passi al domini públic.

4. Quina mena de suport i si és negatiu, transparència o còpia. També si és original o no.

5. Concepte pel qual la fotografia està a l'arxiu.

Si ha estat donada, venuda o en dipòsit. I també cal saber si s'ha adquirit directament de l'autor o els seus hereus. En cas de no ser així, saber de qui s'ha adquirit.

Això és molt important, ja que si s'adquireix d'una tercera persona, podem tenir la certesa que només s'han adquirit drets sobre el suport, ja que la resta de drets només els pot transmetre l'autor o els hereus.

En cas que s'hagi adquirit mitjançant qualsevol forma jurídica un fons provinent d'una empresa editorial o revista que hagués adquirit les fotografies per ser publicades, no té cedit el dret de transmetre-les a terceres persones. Per això l'arxiu no adquireix el dret de reproduir les fotografies i explotar-les per d'altres mitjans. Cal la confirmació dels autors. De fet, només s'adquireix la propietat o dipòsit dels originals.

És imprescindible que tota adquisició es documenti. En cas de rebre material per arxivar provinent d'un òrgan administratiu, cal demanar el màxim de dades sobre cada imatge.

6. Quin ús han tingut les fotografies.

Moltes vegades no hi ha cap contracte ni documentació que ens ajudi, per això ens pot ajudar la referència de la finalitat per a la qual s'han fet servir. Pot ser que es dipositin a l'arxiu després de fer-les servir en una publicació. El fet de saber-ho ja ens orienta, en el sentit de pressuposar que, si no hi ha cap document que digui el contrari, es va adquirir només el dret d'ús per a aquella finalitat. Per tant, si algú vol aquella fotografia, l'haurem d'adreçar al fotògraf o, en cas que aquest ens ho autoritzi expressament, cedir-la amb les condicions que hàgim pactat.

IV. Normes d'actuació

1. Fer constar sempre el nom de l'autor, tot i que seguidament es posi, separat per un guió, el nom de l'arxiu que n'és el dipositarí.

2. No es pot cedir una fotografia per ser reproduïda si no es té constància documental que l'autor o els hereus han cedit els drets a l'arxiu. Si hi ha un fons important d'un fotògraf i no hi ha cap document que hagi autoritzat el fet que se'n facin reproduccions, convindria parlar amb ell o amb els seus hereus per tal que la donin.

En cas de fotografies antigues, o sigui de fotògrafs morts o que no estiguin en actiu, que no podem localitzar-lo, ni a ell ni els seus hereus, es poden cedir, tot i que sempre s'ha de fer constar la reserva dels drets que puguessin reclamar.

Si es tracta de fotografies actuals de fotògrafs en actiu, no s'ha de cedir en cap cas el dret de reproducció, si no ho autoritza l'autor.

3. No es poden cobrar els drets de cap fotografia cedida si no es tenen expressament cedits els drets d'explotació. Això sí, es poden cobrar quantitats per fer les reproduccions.

Crec que seria convenient, per al bon govern de l'arxiu, i pel caràcter de patrimoni públic que té, que es prenguéssim com a criteri general que no es cobraran drets per publicació si no es té documentat especialment que hi ha la potestat de fer-ho per autorització de l'autor o els hereus.

4. En cas de fotografies per a ús científic i de citació, de les quals no es puguin cedir còpies a tercers, donada l'excepció que fa la llei, cal fer constar aquest fet en la còpia. Seria convenient que es marqués la imatge amb un segell sec, per tal d'evitar usos fraudulents.

5. En cas de fotografies que reproduïxin obres d'art, cal tenir en compte, a més dels drets del fotògraf, els de l'autor de l'obra. Si se cedeix, en cas de poder-ho fer, s'ha de fer constar la reserva dels drets de l'artista o dels seus hereus.

Si es tracta de fotografies que reproduïxen obres d'art que estan en domini públic, només hem de tenir presents els drets del fotògraf.

6. Obres en domini públic. Es poden cedir còpies de fotografies que estiguin en domini públic o que reproduïxin obres d'art que hagin passat al domini públic o les situades permanentment al carrer, sense que calgui cap autorització prèvia ni es pugui reclamar cap dret econòmic per part de ningú.

7. Imatges impreses en publicacions periòdiques, llibres o soltes, com ara les postals. Com a criteri general, cal tenir present que no es poden reproduir, ja que no tenim l'original i en cas de fer-ho toparíem amb els drets de l'editor, a més dels drets del fotògraf.

Només justificaria la reproducció en cas d'imatges de publicacions antigues d'un especial interès per la seva raresa, i havent-se perdut l'arxiu del fotògraf. En cas que no sigui així, el fet no és justificat.

8. En cas de disposar només de negatius que siguin una reproducció de l'original o de còpies reproduïdes de les còpies originals o d'altres, si no disposem de l'original al nostre fons, no tenim cap mena de dret sobre aquestes imatges, ja que la reproducció s'ha de considerar que és fraudulenta, fora que constés el motiu o autorització. Aquestes imatges haurien de ser arraconades del fons de l'arxiu, fora de casos justificats i especials.

9. Es podran introduir les imatges en una base de dades per a ús i consulta de l'arxiu. No és possible però, la consulta a través d'una xarxa o transmetre còpia de la base a d'altres entitats o fer un ús comercial de la base, sense el consentiment dels autors de les fotografies. La Llei considera la consulta per xarxa un acte de comunicació pública que és un dels mitjans d'explotació, i per això queda sotmès al què hem dit per la cessió de drets en general.